

Кокун О.М. Психологічно-професійні передумови професійного самоздійснення фахівців // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2015. – Том. VI: Психологія обдарованості. – Випуск 10. – С. 39 - 49.

УДК: 159.938

Кокун О.М.

ПСИХОЛОГІЧНО-ПРОФЕСІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ФАХІВЦІВ

Кокун О.М. Психологічно-професійні передумови професійного самоздійснення фахівців. В статті викладено результати емпіричних досліджень, що висвітлюють психологічно-професійні передумови професійного самоздійснення фахівців різних професій. В якості таких передумов визначені: наявність у фахівця високого рівня професійної самоефективності, внутрішньої та зовнішньої позитивної професійної мотивації, високий рівень розвитку комунікативних та організаційних здібностей, високий ступінь задоволеності своєю професійною діяльністю, сформованість професійної позиції та індивідуального стилю професійної діяльності, професійна мобільність, гнучкість стилю діяльності, рівні творчого здійснення та самопроектування професійної діяльності і кар'єри. Достатньо тісно пов'язані із професійним самоздійсненням показники задоволеності фахівця змістом професійної діяльності, зарплатою, кар'єрою та соціальним становищем, інтенсивності його зусиль щодо підвищення професійного рівня, позитивних стосунків з начальством та стану здоров'я. Вкрай несприятливими для професійного самоздійснення чинниками є такі складові професійного «вигорання» та деформації як емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення, професійне становлення, ознаки самоздійснення, фахівці.

Кокун О.М. Психолого-профессиональные предпосылки профессионального самоосуществления специалистов. В статье изложены результаты эмпирических исследований, освещающие психолого-профессиональные предпосылки профессионального самоосуществления специалистов различных профессий. В качестве таких предпосылок определены: наличие у специалиста высокого уровня профессиональной самоэффективности, внутренней и внешней положительной профессиональной мотивации, высокий уровень развития коммуникативных и организационных способностей, высокая степень удовлетворенности своей профессиональной деятельностью, сформированность профессиональной позиции и индивидуального стиля профессиональной деятельности, профессиональная мобильность, гибкость стиля деятельности, уровни творческого осуществления и самопроектирования профессиональной деятельности и карьеры. Достаточно тесно связаны с профессиональным самоосуществлением показатели удовлетворенности специалиста содержанием профессиональной деятельности, зарплатой, карьерой и социальным положением, интенсивность его усилий по повышению профессионального уровня, позитивных отношений с начальством и состояния здоровья. Крайне неблагоприятными для профессионального самоосуществления факторами являются такие составляющие профессионального «выгорания» и деформации как эмоциональное истощение, деперсонализация и редукция личных достижений.

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществление, профессиональное становление, признаки самоосуществления, специалисты.

Постановка проблеми. Для сучасної людини важливість самоздійснення зумовлюється об'єктивними тенденціями розвитку суспільства, котрі потребують все глибшої реалізації інноваційного потенціалу особистості,

розвитку вміння ставити нові життєві цілі, здатності їх домагатися, усвідомлювати та відстоювати власну індивідуальність. Особливо вираженими є зазначені тенденції щодо професійного самоздійснення, яке є однією із найважливіших складових, а для більшості людей – й основною формою особистісного самоздійснення.

Вихідні передумови досліджень. У розвинутих країнах суспільство пропонує значні можливості для розвитку людини та її самореалізації в різних сферах. Однак ці можливості одночасно зумовлюють необхідність для людини робити постійні вибори, приймати рішення щодо складних питань, постійно шукати своє місце в житті. Здатність ефективно вирішувати такі питання безпосередньо пов'язана з самою особистістю, її можливістю реалізації власних потенційних можливостей, з визначенням своїх бажань, з ресурсним потенціалом, що забезпечує процес самоздійснення [1]. Недостатня вивченість проблеми самоздійснення, яке відносять до найвищого життєвого завдання людини в онтогенезі [2], зумовлює актуальність емпіричного вивчення взаємозв'язку способів самоздійснення з віковими та особистісними особливостями людини, значення особистісних, мотиваційно-сміслових та біографічних чинників самоздійснення [7].

Важливість подібних досліджень викликана постійним прискоренням науково-технічного прогресу та швидкими економічними, соціальними та духовними перетвореннями, властивими для сучасного етапу розвитку світового суспільства. Їх результати мають допомогти створити фахівцям різних професій стійкі смисложиттєві орієнтири у мінливому сучасному світі, визначити особистісний сенс професійної самореалізації.

А. Gewirth, котрий є одним із провідних дослідників проблеми самоздійснення, досить стисло визначає його як переведення у дійсність найглибших бажань людини або найгідніших здібностей. Він зазначає, що пошук гідного людського життя є пошуком самоздійснення [8].

Особистісне самоздійснення ми розуміємо як свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного "простору життя".

Професійне самоздійснення – як одну із найважливіших форм життєвого самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця у обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [5].

Професійне самоздійснення може відбуватися у двох загальних *формах*: 1) зовнішньо-професійній (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності); 2) внутрішньо-професійній (професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей).

Нами виділено *10 ознак професійного самоздійснення*:

1. *Внутрішньо професійні* (потреба у професійному вдосконаленні, наявність проекту власного професійного розвитку, переважаюче задоволення власними професійними досягненнями, постійна постановка нових професійних цілей, формування власного "життєво-професійного простору).

2. *Зовнішньо професійні* (досягнення поставлених професійних цілей, визнання досягнень фахівця професійним співтовариством, використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями, розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії, вияв високого рівня творчості у професійній діяльності).

Мета статті. У статті ми викладемо частину результати наших досліджень, спрямованих на визначення психологічно-професійних передумов професійного самоздійснення фахівців різних професій.

Виклад методики і результатів досліджень. Проведення досліджень засновувалось на використанні розробленої нами *концепції дистанційної професійної психодіагностики* [3] та розробленого відповідно до неї діагностичного Інтернет-сайту (<http://prof-diagnost.org>). Воно проводилося з серпня 2013 р. по січень 2014 р. Разом у дослідженнях взяли участь 1183 фахівці. Для обробки отриманих результатів було відібрано результати 332 з них (113 чоловіків та 219 жінок), які здійснили діагностику за всіма методиками.

У дослідженнях було використано розроблені нами опитувальник професійного самоздійснення [8], опитувальник для визначення етапу та чинників професійного становлення фахівців [4] та п'ять психодіагностичних методик (Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема, Мотивація професійної діяльності – методика К. Замфір у модифікації А. Реана, Самоактуалізаційний тест Е. Шострома – САТ, Методика виявлення "Комунікативних та організаційних здібностей" - КОЗ-2, Модифікація опитувальника на професійне "вигорання" та деформацію – МВІ, Методика "Вивчення задоволеності своєю професією та роботою").

Кореляційний аналіз показав наявність достатньо великої кількості істотних кореляційних зв'язків між показниками професійного самоздійснення та показниками професійної самоефективності та мотивації (таблиця 1).

Рівень професійної самоефективності за шкалою Р. Шварцера та М. Єрусалема на достовірному рівні ($p \leq 0,01 - 0,001$) корелює із усіма показниками професійного самоздійснення (у межах $r = 0,16 - 0,49$). У найбільшій мірі самоефективність взаємопов'язана із «переважаючим задоволенням власними професійними досягненнями» ($r = 0,49$), рівнем внутрішньо професійного самоздійснення ($r = 0,37$), «постійною постановкою нових професійних цілей» ($r = 0,34$) та загальним рівнем професійного самоздійснення фахівця ($r = 0,33$).

Практично всі показники професійного самоздійснення (за виключенням лише одного – «постійної постановки нових професійних цілей») також достовірно корелюють ($p \leq 0,05 - 0,001$) із внутрішньою професійною мотивацією ($r = 0,11 - 0,42$). Тут теж найбільший зв'язок зафіксовано із «переважаючим задоволенням власними професійними досягненнями» ($r = 0,42$). Можна також відмітити зв'язки цього типу мотивації із загальним рівнем

професійного самоздійснення фахівця ($r = 0,34$), рівнем внутрішньопрофесійного ($r = 0,33$) і зовнішньопрофесійного самоздійснення ($r = 0,33$), «потребою у професійному вдосконаленні» ($r = 0,37$), «формуванням власного "життєво-професійного простору"» ($r = 0,32$); «розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії» ($r = 0,33$); «виявом високого рівня творчості у професійній діяльності» ($r = 0,33$).

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення із показниками професійної самоефективності та мотивації

№	Показники самоздійснення	Самоефективність	Мотивація		
			внутрішня	зовнішня позитивна	зовнішня негативна
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	0,33 ^{***}	0,34 ^{***}	0,23 ^{***}	0,06
2	Рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення	0,37 ^{***}	0,33 ^{***}	0,24 ^{***}	0,02
3	Рівень зовнішньопрофесійного самоздійснення	0,25 ^{***}	0,33 ^{***}	0,25 ^{***}	0,09
4	Потреба у професійному вдосконаленні	0,17 ^{**}	0,37 ^{***}	0,32 ^{***}	0,01
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	0,28 ^{***}	0,11 [*]	0,00	0,00
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	0,49 ^{***}	0,42 ^{***}	0,33 ^{***}	-0,01
7	Постійна постановка нових професійних цілей	0,34 ^{***}	0,04	0,05	-0,03
8	Формування власного "життєво-професійного простору"	0,24 ^{***}	0,32 ^{***}	0,19 ^{***}	0,08
9	Досягнення поставлених професійних цілей	0,28 ^{***}	0,27 ^{***}	0,19 ^{***}	0,05
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	0,18 ^{**}	0,25 ^{***}	0,12 [*]	0,02
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	0,16 ^{**}	0,15 ^{**}	0,06	0,05
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	0,17 ^{**}	0,33 ^{***}	0,22 ^{***}	0,26 ^{***}
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	0,17 ^{**}	0,33 ^{***}	0,21 ^{***}	0,00

Примітки: *** – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,001$; ** – $p \leq 0,01$; * – $p \leq 0,05$.

Зовнішня позитивна мотивація порівняно незначно поступається внутрішній у тій частині зв'язків із показниками професійного самоздійснення – з нею достовірно корелюють ($p \leq 0,05 - 0,001$) 10 з 13 цих показників ($r = 0,12 - 0,33$). Найтісніший зв'язок мається із «потребою у професійному вдосконаленні» ($r = 0,32$). А от зовнішня негативна мотивація практично не пов'язана із професійним самоздійсненням, вона має достовірний зв'язок лише з одним його показником – розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії ($p \leq 0,001$; $r = 0,26$).

Отже, згідно отриманих результатів, в якості істотної передумови професійного самоздійснення фахівця можна розглядати наявність в нього високого рівня професійної самоефективності, внутрішньої та зовнішньої позитивної професійної мотивації.

У таблиці 2 наведені кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення з показниками ще трьох психодіагностичних методик, що було використано в нашому дослідженні.

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення із показниками Методики виявлення "Комунікативних та організаційних здібностей" - КОЗ-2 (А, Б), Методики "Вивчення задоволеності своєю професією та роботою" (В) та Модифікацією опитувальника на професійне "вигорання" та деформацію – МВІ (Г - Ж)

№	Показники самоздійснення	Показники психодіагностичних методик						
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	0,57	0,61	0,65	-0,60	-0,49	-0,49	-0,64
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	0,59	0,63	0,59	-0,50	-0,42	-0,35	-0,58
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	0,50	0,53	0,58	-0,57	-0,45	-0,51	-0,57
4	Потреба у професійному вдосконаленні	0,47	0,50	0,27	-0,45	-0,39	-0,38	-0,42
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	0,39	0,38	0,33	-0,43	-0,40	-0,24	-0,55
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	0,44	0,47	0,76	-0,43	-0,39	-0,38	-0,50
7	Постійна постановка нових професійних цілей	0,53	0,63	0,1*	-0,36	-0,30	-0,28	-0,34
8	Формування власного "життєво-професійного простору"	0,52	0,43	0,48	-0,52	-0,45	-0,56	-0,57
9	Досягнення поставлених професійних цілей	0,32	0,38	0,44	-0,30	-0,24	-0,28	-0,35
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	0,30	0,33	0,43	-0,27	-,13**	-0,29	-0,43
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	0,33	0,41	0,26	-0,33	-,16***	-0,34	-0,48
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	0,50	0,56	0,53	-0,51	-0,47	-0,44	-0,43
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	0,58	0,51	0,51	-0,81	-0,78	-0,68	-0,62

Примітки: 1) показники психодіагностичних методик: А – комунікативні здібності; Б – організаційні здібності; В – ступінь задоволеності своєю професією і роботою; Г – сумарне значення професійного «вигорання» та деформації; Д - емоційне виснаження; Е – деперсоналізація; Ж – редукція особистих досягнень;

2) всі наведені у таблиці коефіцієнти кореляції достовірні на рівні $p \leq 0,001$, окрім помічених: * – $p \leq 0,1$, ** – $p \leq 0,05$, *** – $p \leq 0,01$.

Наведені у таблиці результати кореляційного аналізу свідчать, що всі показники цих трьох психодіагностичних методик істотною мірою пов'язані із показниками професійного самоздійснення – практично всі зв'язки достовірні на рівні $p \leq 0,001$. При цьому, наявна як позитивна, так і негативна спрямованість зв'язків.

Показники комунікативних та організаційних здібностей корелюють з узагальненими показниками професійного самоздійснення у межах $r = 0,5 - 0,61$, і з показниками різних ознак внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення – у межах $r = 0,3 - 0,63$. Ще в більшій мірі з показниками професійного самоздійснення корелює ступінь задоволеності своєю професією і роботою. З узагальненими показниками зв'язки знаходяться у межах $r = 0,58 - 0,65$. З показниками ознак професійного самоздійснення найнижча тіснота зв'язку зафіксована із «постійною постановкою нових професійних цілей» ($r = 0,1$). А найвища – з «переважаючим задоволенням власними професійними досягненнями» ($r = 0,76$), що є цілком природним, зважаючи на близьке змістовне значення цих показників.

Таким чином, виходячи із вищенаведених результатів, до важливих передумов досягнення фахівцем професійного самоздійснення слід також віднести як достатньо високий рівень розвитку в нього комунікативних та організаційних здібностей, так і високий ступінь задоволеності своєю професійною діяльністю.

На відміну від попередніх методик, всі показники Модифікації опитувальника на професійне "вигорання" та деформацію – МВІ мають істотні негативні зв'язки з показниками професійного самоздійснення, що дозволяє їх віднести до вкрай несприятливих для професійного самоздійснення фахівця чинників. Такі складові професійного «вигорання» та деформації як емоційне виснаження, деперсоналізація, редукція особистих досягнень, а також їх сумарне значення корелюють з узагальненими показниками професійного самоздійснення у межах $r = -0,42 - -0,64$. Найістотніший негативний вплив ці несприятливі для кожного фахівця явища справляють на такі ознаки професійного самоздійснення як «вияв високого рівня творчості у професійній діяльності» та «розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії».

Також досить показові результати отримані в результаті кореляційного аналізу показників професійного самоздійснення з показниками Опитувальника для визначення етапу та чинників професійного становлення фахівців (таблиці 3 та 4).

П'ять показників частини Опитувальника, спрямованої на визначення *етапу* професійного становлення фахівців (сформованість професійної позиції та індивідуального стилю професійної діяльності, професійна мобільність, гнучкість стилю діяльності, рівні творчого здійснення та самопроекування професійної діяльності і кар'єри) мають кореляційні зв'язки з узагальненими показниками професійного самоздійснення у межах $r = 0,17 - 0,63$. Це дозволяє їх розглядати і як важливу передумову професійного самоздійснення, і як, виходячи із його змістовного наповнення, певною мірою, вже і його прояв.

Кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення із показниками частини Опитувальника, спрямованої на визначення етапу професійного становлення фахівців

№	Показники самоздійснення	Показники частини Опитувальника, спрямованої на визначення етапу професійного становлення фахівців				
		А	Б	В	Г	Д
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	0,35***	0,25***	0,43***	0,59***	0,45***
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	0,47***	0,38***	0,31***	0,49***	0,37***
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	0,24***	0,17**	0,47***	0,63***	0,49***
4	Потреба у професійному вдосконаленні	0,13*	0,03	0,03	0,18**	0,24***
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	0,29***	0,23***	-0,05	0,19***	0,12*
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	0,25***	0,51***	0,58***	0,47***	0,32***
7	Постійна постановка нових професійних цілей	0,16**	-0,03	-0,09	0,03	-0,01
8	Формування власного "життєво-професійного простору"	0,57***	0,36***	0,50***	0,56***	0,50***
9	Досягнення поставлених професійних цілей	0,50***	0,30***	0,32***	0,45***	0,39***
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	0,27***	0,10	0,46***	0,48***	0,39***
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	-0,04	-0,07	0,29***	0,58***	0,54***
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	0,30***	0,11	0,40***	0,46***	0,36***
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	0,23***	0,16**	0,41***	0,56***	0,34***

Примітки: 1) показники опитувальника: А – сформованість професійної позиції; Б – сформованість індивідуального стилю професійної діяльності; В – професійна мобільність, гнучкість стилю діяльності; Г – рівень творчого здійснення професійної діяльності; Д – рівень самопроєктування професійної діяльності і кар'єри;

2) *** – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,001$; ** – $p \leq 0,01$; * – $p \leq 0,05$.

Найтісніше ці показники пов'язані із такими ознаками професійного самоздійснення як "переважаюче задоволення власними професійними досягненнями", "формування власного "життєво-професійного простору", "досягнення поставлених професійних цілей" та "вияв високого рівня творчості у професійній діяльності". Найменшим виявився їх зв'язок із "постійною постановкою нових професійних цілей" та "потребою у професійному вдосконаленні".

Таблиця 4

Кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення із показниками частини Опитувальника, спрямованої на для визначення чинників професійного становлення фахівців

№	Показники самоздійснення	Показники частини Опитувальника, спрямованої на визначення чинників професійного становлення фахівців						
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	0,77***	0,62***	0,57***	0,68***	0,32***	0,45***	0,52***
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	0,78***	0,59***	0,44***	0,59***	0,30***	0,31***	0,58***
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	0,69***	0,58***	0,60***	0,67***	0,36***	0,46***	0,46***
4	Потреба у професійному вдосконаленні	0,24***	0,11	0,19***	-0,10	0,54***	0,01	0,67***
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	0,38***	0,32***	0,23***	0,16**	0,22***	-0,04	0,53***
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	0,71***	0,78***	0,67***	0,85***	0,01	0,31***	0,18**
7	Постійна постановка нових професійних цілей	0,33***	0,20***	0,22***	0,17**	0,01	0,32***	0,55***
8	Формування власного "життєво- професійного простору"	0,85***	0,48***	0,32***	0,65***	0,38***	0,30***	0,37***
9	Досягнення поставлених професійних цілей	0,47***	0,44***	0,27***	0,47***	0,01	0,30***	-0,03
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	0,38***	0,40***	0,41***	0,37***	0,17**	0,24***	0,12*
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	0,33***	0,30***	0,49***	0,31***	0,46***	0,18**	0,48***
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	0,70***	0,62***	0,57***	0,74***	0,30***	0,62***	0,31***
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	0,68***	0,55***	0,52***	0,63***	0,30***	0,50***	0,50***

Примітки: 1) показники опитувальника: А – задоволеність змістом професійної діяльності; Б – задоволеність зарплатою; В – задоволеність кар'єрою; задоволеність соціальним становищем; Д – інтенсивність зусиль щодо підвищення професійного рівня; Е – позитивність стосунків з начальством; Ж – стан здоров'я;

2) *** – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,001$; ** – $p \leq 0,01$; * – $p \leq 0,05$.

У семи показників частини Опитувальника, спрямованої на визначення чинників професійного становлення фахівців (задоволеність змістом професійної діяльності, зарплатою, кар'єрою та соціальним становищем, інтенсивність зусиль щодо підвищення професійного рівня, позитивність стосунків з начальством, стан здоров'я) тіснота кореляційних зв'язків з узагальненими показниками професійного самоздійснення виявилась ще більш істотною у порівнянні із розглянутими перед цим ($r = 0,3 - 0,78$). І практично всі з них позитивно та достовірно корелюють із усіма ознаками професійного само-

здійснення. Як і попередньому випадку, ці показники слід кожен у більшій чи меншій мірі вважати, з одного боку, важливою передумовою професійного самоздійснення, а з іншого – вже й, певною мірою, і його наслідком.

Так, наприклад, закономірним наслідком успішного професійного самоздійснення фахівця стає зростання професійного рівня, підвищення за посадою, розмір заробітку, що, відповідно й зумовлює підвищення його задоволеності і змістом професійної діяльності, і зарплатою, і кар'єрою, і соціальним становищем, і стосунками з начальством. Хоча останні вочевидь є й необхідною передумовою професійного самоздійснення. Вплив же таких чинників як інтенсивність зусиль що підвищення професійного рівня та рівень здоров'я є практично однобічним – фахівці які більше працюють над власним професійним розвитком та мають краще здоров'ям, природно, мають більше можливостей для професійного самоздійснення.

Висновки. Згідно отриманих результатів, в якості істотної передумови професійного самоздійснення фахівця можна розглядати наявність в нього високого рівня професійної самоефективності, внутрішньої та зовнішньої позитивної професійної мотивації, достатньо високий рівень розвитку комунікативних та організаційних здібностей, високий ступінь задоволеності своєю професійною діяльністю.

Важливою передумовою професійного самоздійснення і, певною мірою, вже і його проявом є сформованість професійної позиції та індивідуального стилю професійної діяльності фахівця, професійна мобільність, гнучкість стилю діяльності, рівні творчого здійснення та самопроекування професійної діяльності і кар'єри. Достатньо тісно пов'язані із професійним самоздійсненням показники задоволеності фахівця змістом професійної діяльності, зарплатою, кар'єрою та соціальним становищем, інтенсивності його зусиль щодо підвищення професійного рівня, позитивних стосунків з начальством та стану здоров'я.

Вкрай несприятливими для професійного самоздійснення фахівця чинниками виявилися такі складові професійного «вигорання» та деформації як емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні загальних чинників професійного самоздійснення та розробці системи психологічних заходів спрямованих на сприяння професійному самоздійсненню фахівців різних професій.

Список використаних джерел

1. Алонцева А.И. Самоосуществление личности в юношеском возрасте / А.И. Алонцева // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 3(6). – С. 23 – 25.
2. Большакова А.М. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / А. М. Большакова ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
3. Кокун О.М. Теоретико-методологічні та практичні засади дистанційної психодіагностики в професійній сфері / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 7. – С. 65 – 68.
4. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця:

- Монографія / О.М. Кокун. – К.: ДП "ІАА", 2012. – 200 с.
5. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 9. – С. 1 - 5.
 6. Кокун О.М. Опитувальник професійного самоздійснення / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. - 2014. - № 7. - С. 35 – 39.
 7. Лукина Е.А. Особенности самоосуществления человека в разные периоды взрослости: Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Лукина Е.А. – СПб., 2006 –258 с.
 8. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2009. – 235 p.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Alonceva A.I. Samoosushhestvlenie lichnosti v junosheskom vozraste / A.I. Alonceva // Vektor nauki TGU. – 2011. – № 3(6). – S. 23 – 25.
2. Bol'shakova A.M. Osobystisna realizovanist' ljudyny v ontogenezi: avtoref. dys. ... d-ra psyhol. nauk : 19.00.07 / A.M. Bol'shakova; Klasych. pryvat. un-t. – Zaporizhzhja, 2011. – 36 s.
3. Kokun O.M. Teoretyko-metodologichni ta praktychni zasady dystancijnoi' psyhodiagnostyky v profesijnij sferi / O.M. Kokun // Praktychna psyhologija ta social'na robota. – 2010. – № 7. – S. 65 – 68.
4. Kokun O.M. Psyhologija profesijnogo stanovlennja suchasnogo fahivcja: Monografija / O.M. Kokun. – K.: DP "Inform.-analit. agenstvo", 2012. – 200 s.
5. Kokun O.M. Zhyttjeve ta profesijne samozdijsnennja jak predmet doslidzhen-nja suchasnoi' psyhologii' / O.M. Kokun // Praktychna psyhologija ta social'na robo-ta. – 2013. – № 9. – S. 1 – 5.
6. Kokun O.M. Opytuval'nyk profesijnogo samozdijsnennja / O.M. Kokun // Praktychna psyhologija ta social'na robota. - 2014. - № 7. - S. 35 – 39.
7. Lukina E.A. Osobennosti samoosushhestvlenija cheloveka v raznye periody vzroslosti : Dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.13 / E.A. Lukina. – SPb., 2006 – 258 s.
8. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2009. – 235 p.

Kokun O.M. Psychological and professional background of professional self-fulfilment of skilled people.

The paper presents the results of empirical studies that highlight psychological and professional background of professional self-fulfilment of skilled people.

According to the obtained results, essential prerequisites for professional self-fulfilment of skilled people are high levels of professional self-efficacy, internal and external professional positive motivation, rather high level of communication and organizational skills, a high degree of satisfaction with own profession.

Formation of a professional position and an individual style of professional activities, professional mobility, flexibility of activity style, levels of creative implementation and self-construction of professional work and career are important prerequisites for professional self-fulfilment and, to some extent, its manifestation are. Professional self-fulfilment is related enough closely with the indicator such as

satisfaction with content of professional activities, salary, career and social status, intensity of efforts to improve a professional level, positive relationships with superiors and good health.

The indicators of professional "burnout" and deformation, such as emotional exhaustion, depersonalization and personal accomplishment reduction, became very unfavourable for professional self-fulfilment of skilled people.

Key words: self-fulfilment, professional self-fulfilment, professional development, attributes of self-fulfilment, skilled people.